

KRYSTYNA POLAŃSKA

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

NIERÓWNOŚĆ CYFROWA JAKO POCHODNA DYFUZJI INTERNETU

Wprowadzenie

Postęp techniczny jest wyznacznikiem współczesnej cywilizacji. Dokonuje się on dzięki coraz większym nakładom finansowym i przybrał rozmiary zjawiska globalnego. Zachodzące dzięki rozwojowi technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) procesy społeczne i gospodarcze, choć dotyczą całych społeczeństw, to w różnym stopniu angażują poszczególnych obywateli. Wyrównywanie szans polegające na tworzeniu mechanizmów równego dostępu do różnego typu zasobów (takich jak wykształcenie, wiedza, informacje) nie oznacza takiego samego ich wykorzystania przez wszystkich. Ludzie różnią się między sobą zdolnościami, predyspozycjami i źródłami nowych zasobów. Możliwości codziennego wykorzystywania udogodnień związanych z zastosowaniem cyfrowych rozwiązań i aplikacji nie muszą być akceptowane przez wszystkich obywateli. Bilet komunikacji miejskiej opłacony przez telefon komórkowy, internetowy przelew bankowy, lokalizacja GPS to produkty cyfrowe mające swoje odpowiedniki w dotychczas stosowanych dobrach materialnych. Wybór formy powinien zawsze należeć do konsumenta.

W artykule przedstawiono złożoność pojęcia *wykluczenie cyfrowe* i w konsekwencji doprowadzono do sformułowania zalecenia, by opracowując nawet

najdoskonalsze koncepcje i rozwiązania techniczne, pamiętać o frakcji wykluczonych, którzy, choć coraz mniej liczni, raczej mało prawdopodobne, aby całkiem zniknęli z krajobrazu społecznego.

1. Wykluczenie cyfrowe

W większości definicji wykluczenia cyfrowego kładzie się nacisk przede wszystkim na brak dostępu do Internetu za pośrednictwem różnorodnych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Podział na tych, którzy mają dostęp do Internetu (wraz z niezbędnym do tego sprzętem komputerowym) i tych, którzy go nie mają, nie obrazuje całej złożoności problemu wykluczenia cyfrowego. „Wraz z rozwojem i dyfuzją technologii informacyjnych i komunikacyjnych coraz większe grono badaczy problematyki wykluczenia cyfrowego zaczęło rozszerzać pojęcie dostępu i rozpatrywać je w kategoriach wykorzystania i wyboru, a nie tylko posiadania komputera i Internetu”¹.

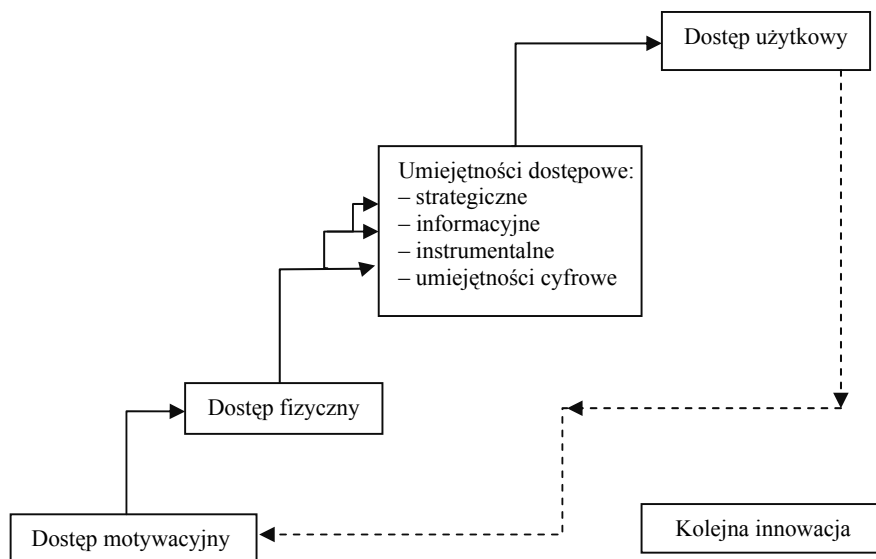
Van Dijk² postrzegał problematykę dostępu do technologii cyfrowych, komputerów i Internetu w czterech wymiarach:

- motywacyjnym (zainteresowanie, potrzeba użycia),
- materialnym i fizycznym (dostępność sprzętu, połączenie z Internetem),
- umiejętności (odpowiednia wiedza, posiadanie umiejętności cyfrowych na poziomie: operacyjnym, informacyjnym i strategicznym),
- użytkowym (liczba i różnorodność aplikacji, czas dostępu).

Kolejność i powtarzalność następujących po sobie rodzajów dostępu do coraz to nowszych technologii cyfrowych van Dijk przedstawił w formie modelu rekurencyjnego (rys. 1).

¹ L. Arendt, *Wykluczenie cyfrowe – zagadnienia teoretyczno-empiryczne*, w: *Wykluczenie cyfrowe na rynku pracy*, red. E. Kryńska i L. Arendt, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2010, s. 25.

² J. van Dijk, *The Deepening Divide. Inequality in the Information Society*, Sage, London–New Delhi 2005, s. 21.

Rys. 1. Skumulowany i rekurencyjny model kolejnych rodzajów dostępu do technologii cyfrowych

Źródło: J. van Dijk, *The Deepening Divide. Inequality in the Information Society*, Sage, London–New Delhi 2005, s. 22.

Najistotniejszym zagadnieniem jest motywacja do wykorzystywania nowoczesnych technologii, bo w ślad za nią pojawia się decyzja o zakupie odpowiednich urządzeń komunikacyjnych, czyli komputera lub innego urządzenia ze stałym lub mobilnym łączem internetowym.

Aspekt materialny i fizyczny po 2000 roku w przekonaniu van Dijka³ przestał być zagadnieniem pierwszoplanowym, w konsekwencji autor ten zaproponował w dalszej przerzucenie ciężaru dyskusji na problem radzenia sobie z wykorzystaniem nowych technologii.

Istnieje wiele przykładów na to, że użytkownicy Internetu lepiej radzą sobie w pokonywaniu codziennych trudności, łatwiej odnajdują informacje o zatrudnieniu, o nowych możliwościach rozwoju zawodowego. Na tej podstawie for-

³ Tamże.

mułowana jest teza, że nierówności cyfrowe powodują pogłębianie nierówności społecznych zamiast je niwelować⁴.

P. Norris⁵ wskazała na możliwe trzy rodzaje wykluczenia cyfrowego:

- wykluczenie w skali globalnej – występuje w przypadku zróżnicowania dostępu do Internetu między krajami rozwiniętymi i rozwijającymi się,
- wykluczenie społeczne – występujące w przypadku podziału na ubogich i zasobnych w informacje w każdym społeczeństwie,
- wykluczenie obywatelskie – dotyczące podziału obywateli na wykorzystujących zasoby cyfrowe do zaangażowania, mobilizacji i udziału w życiu publicznym oraz tych, którzy z powodu braku dostępu do Internetu z zasobów cyfrowych nie korzystają.

Burzliwy rozwój Internetu, zwiększająca się dostępność tej technologii zarówno w sensie ekonomicznym (spadek stawek opłat za użytkowanie Internetu), jak i technicznym (coraz większa różnorodność dostępu w urządzeniach mobilnych) nie eliminuje całkowicie zjawiska wykluczenia cyfrowego pewnej części społeczeństwa. W tym kontekście należy mówić o dwóch rodzajach wykluczenia cyfrowego:

- wykluczeniu funkcjonalnym, które wynika z trudności przystosowania się do nowych i dynamicznie zmieniających się warunków cywilizacyjnych,
- samowykluczeniu, które powstaje na skutek przyjętej postawy życiowej, przekonań i autocenzury źródeł informacji.

W pierwszym przypadku dysfunkcje kompetencyjne w zakresie ICT i mentalne ograniczają możliwości jednostki w wielu wymiarach egzystencji społeczno-ekonomicznej. W drugim przypadku – świadoma rezygnacja z wykorzystania nowych rozwiązań technologicznych wynika z automarginalizacji pojmowanej jako wyróżnik nobilitujący, prawie cnota obywatelska.

Głównym czynnikiem różnicującym społeczeństwo pod względem wykorzystania technik informacyjno-komunikacyjnych jest wiek. Stosując to kryterium, możliwe jest wyodrębnienie w społeczeństwie frakcji tzw. cyfrowych

⁴ Por.: D. Batorski, *Wykluczenie cyfrowe w Polsce*, „Studia Biura Analiz Sejmowych” 2009, nr 3(19), s. 231; J. Kreft, *Globalne nierówności a ekonomiczne wykluczenie cyfrowe*, w: *Ekonomiczne i polityczne wyzwania we współczesnym świecie globalnym*, red. M. Giedz, A.R. Kozłowski, R. Majewski, CeDeWu, Warszawa 2009, s. 266.

⁵ P. Norris, *Digital divide: civic engagement, information poverty, and the Internet Worldwide*, Cambridge University Press, Cambridge 2001, s. 4.

tubylców⁶ (osób, które urodziły się w czasach, gdy Internet i komputer były już znane oraz powszechnie stosowane w celach prywatnych i służbowych), cyfrowych przybyszów (osób, które doskonaliły swoje kompetencje cyfrowe wraz z rozwojem technik informacyjnych, przystosowując się do zmienionego przez ICT otoczenia) oraz cyfrowo wykluczonych (osób, które z różnych powodów nie mają dostępu do sprzętu komputerowego i sieci, a także nie mają odpowiednich umiejętności do ewentualnego wykorzystywania ICT).

M.R. Vicente i A.J. López⁷ poddały analizie statystycznej czynniki występowania mniejszego wykluczenia cyfrowego, biorąc pod uwagę dane dotyczące 27 państw Unii Europejskiej (w podziale na regiony). Statystycznie istotne okazały się takie wskaźniki jak: PKB per capita, zasoby inżynierów i naukowców w gospodarce regionu, położenie geograficzne (najlepiej wypadły regiony Skandynawii), język angielski jako ojczysty oraz odsetek ludności powyżej 65. roku życia. Mało istotnymi czynnikami były natomiast gęstość zaludnienia w regionie, stopa bezrobocia oraz zatrudnienie w usługach.

Skala wykluczenia cyfrowego w ujęciu tylko jednego parametru, czyli dostępności Internetu, jest w Unii Europejskiej bardzo zróżnicowana i waha się od 5% do 7% w takich krajach jak Szwecja, Dania, Holandia, do 54% w Rumunii. W grupie osób powyżej 65. roku życia odsetek wykluczonych oscyluje między 25% – w Szwecji, a 95% – w Rumunii (por. tab. 1).

Co trzeci mieszkaniec Polski w wieku 16–74 lata nigdy nie używał Internetu⁸, odsetek inżynierów i naukowców w ogóle, zatrudnionych w polskiej gospodarce jest niewiele wyższy (36,3%), a dochód narodowy na głowę mieszkańca plasuje Polskę na piątym miejscu od końca wśród państw Unii Europejskiej. Te fakty uświadamiają, że wykluczenie cyfrowe w Polsce jest poważnym problemem społecznym wynikającym z nadal słabej kondycji gospodarczej kraju w porównaniu z pozostałymi krajami UE.

⁶ Rozróżnienie na cyfrowych tubylców (*Digital Natives*) i cyfrowych przybyszów (*Digital Immigrants*) wprowadził Prensky. Por. M. Prensky, *Digital natives, digital immigrants*. „On the Horizon” (NCB University Press) 2001, t. 9, nr 5, s. 1–6; M. Prensky, *Digital natives, digital immigrants, part 2: Do they really think differently?* „On the Horizon” 2001, t. 9, nr 6, s. 1–6; M. Prensky, *Digital natives, digital immigrants*, „Gifted” 2005, t. 13, s. 529–531.

⁷ M.R. Vicente, A.J. López, *Assessing the regional digital divide across the European Union-27*, „Telecommunications Policy” 2011, t. 35, nr 3, s. 233.

⁸ W grupie Polaków w wieku 65–74 lat to aż 85%.

Tabela 1

Kraje Unii Europejskiej wg odsetka mieszkańców, którzy nigdy nie używali Internetu, oraz czynników sprzyjających dostępności Internetu

Kraj	Odsetek mieszkańców kraju, którzy nigdy nie używali Internetu w 2011 r.		PKB <i>per capita</i> w PPS ¹⁰ w 2010 r.	Kraj skandynawski lub anglojęzyczny	Odsetek inżynierów i naukowców w ogóle zatrudnionych w 2010 r.
	w wieku 16–74 lata	w tym w wieku 65–74 lata			
1	2	3	4	5	6
UE-27	24,0	65,0	100		40,5
Szwecja	5,0	25,0	123	+	50,8
Dania	7,0	29,0	127	+	51,9
Holandia	7,0	35,0	133		51,9
Luksemburg	8,0	37,0	271		55,9
Finlandia	9,0	40,0	115	+	50,6
Wlk. Brytania	11,0	39,0	112	+	45,1
Belgia	14,0	51,0	119		49,3
Niemcy	16,0	54,0	118		44,8
Francja	18,0	55,0	108		43,9
Austria	18,0	67,0	126		39,2
Estonia	20,0	69,0	64		45,0
Słowacja	20,0	75,0	74		33,5
Irlandia	21,0	61,0	128	+	45,9
Czechy	24,0	68,0	80		37,8
Łotwa	27,0	79,0	51		37,8
Węgry	28,0	78,0	65		33,0
Hiszpania	29,0	82,0	100		39,0
Słowenia	29,0	82,0	85		40,8
Malta	30,0	76,0	83	+	31,7

⁹ PPS – jednostka siły nabywczej (*Purchasing Power Standard*), która odzwierciedla różnice w krajowych poziomach cen nieuwzględnione przez kursy wymiany walut. Jednostka ta pozwala na porównania wskaźników ekonomicznych pomiędzy różnymi krajami. Za: *Wniosek dotyczący decyzji Rady w sprawie systemu środków własnych Wspólnot Europejskich*, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela, 14.7.2004, s. 3, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0501:FIN:PL:PDF> (25.03.2012).

1	2	3	4	5	6
Polska	33,0	85,0	63		36,3
Litwa	33,0	89,0	57		42,7
Włochy	39,0	83,0	101		33,8
Portugalia	41,0	85,0	80		23,9
Cypr	41,0	91,0	99		43,9
Grecja	45,0	93,0	90		32,4
Bułgaria	46,0	89,0	44		31,6
Rumunia	54,0	95,0	46		24,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat; <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> (24.03.2012).

2. Nierówność cyfrowa

Przy założeniu, że zagadnienie braku dostępu do odpowiednich technologii przestanie być istotne w sytuacji powszechnej dyfuzji Internetu, zamiast o wykluczeniu cyfrowym rozgorzeje dyskusja o nowym problemie – nierówności cyfrowej w społeczeństwie. Nierówność cyfrowa dotyczy „nierówności w zakresie: dostępu do Internetu i stopniu jego wykorzystania, znajomości strategii wyszukiwania informacji, jakości łączy internetowych i wsparcia społecznego, zdolności do oceny jakości informacji, a także różnorodności zastosowań sieci”¹⁰.

Nierówność cyfrowa może przejawiać się w pięciu wymiarach zróżnicowania¹¹:

- jakości infrastruktury technicznej Internetu,
- stopnia autonomii korzystania z sieci (zakresie ograniczeń instytucjonalnych),
- rozległości społecznych sieci wsparcia (wielkości i różnorodności sieci społecznych, w których funkcjonuje jednostka),

¹⁰ P. DiMaggio, E. Hargittai, W.R. Neuman, J.P. Robinson, *Social Implications of the Internet*, „Annual Review of Sociology” 2001, t. 27, s. 310.

¹¹ Por.: P. DiMaggio, E. Hargittai, *From the „Digital Divide” to „Digital Inequality”: Studying Internet Use as Penetration Increases*, Center for Arts and Cultural Policy Studies, Princeton University, Working Paper nr 15, 2001, s. 18, za: Ł. Arendt, *Wykluczenie cyfrowe w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2009, s. 81; Ł. Arendt, *Wykluczenie cyfrowe – zagadnienia teoretyczno-empiryczne...*, s. 33.

- umiejętności (korzystania ze sprzętu, oprogramowania, Internetu, ale też poszukiwania, przetwarzania i wykorzystania informacji w środowisku cyfrowym),
- doświadczenia (które przekłada się na biegłość korzystania z zasobów cyfrowych).

Z badań H. Bonfadelli¹² wynika, że osoby dobrze wykształcone w sposób różnorodny wykorzystują Internet głównie w celach informacyjnych. Słabiej wykształceni użytkownicy Internetu zainteresowani są przede wszystkim jego funkcją rozrywkową.

A. van Deursen i J. van Dijk¹³ zaproponowali podział zakresu umiejętności internetowych na:

- operacyjne, zawierające zestaw podstawowych umiejętności posługiwania się Internetem,
- formalne, odnoszące się do struktur hipermedialnych wymagających umiejętności nawigacji,
- informacyjne, dotyczące sposobów zaspokajania potrzeb informacyjnych użytkowników,
- strategiczne, umożliwiające korzystanie z Internetu jako środka osiągnięcia konkretnych celów, by poprawić swoją pozycję w społeczeństwie.

3. Implikacje nierówności cyfrowej

Główne przyczyny marginalizacji cyfrowej pewnej części każdego społeczeństwa wynikają ze zróżnicowania społecznego pod względem:

- poziomu wiedzy ogólnej i umiejętności obsługi urządzeń ICT¹⁴,
- podatności na doskonalenie kompetencji komputerowych do efektywnego wykorzystania Internetu¹⁵,

¹² H. Bonfadelli, *The Internet and Knowledge Gaps. A Theoretical and Empirical Investigation*, „European Journal of Communication” 2002, t. 17, nr 1, s. 65–84.

¹³ A. van Deursen, J. van Dijk, *Internet skills and the digital divide*, „New Media & Society” 2011, t. 13, nr 6, s. 895.

¹⁴ Por. M. Castells, *Galaktyka Internetu, Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2003, s. 77–156.

¹⁵ Por. E. Hargittai, *Second-Level Digital Divide: Differences In People's Online Skills*, „First Monday. Peer-Reviewed Journal of the Internet” 2002, t. 7, nr 4, <http://www.firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/942/864> (29.01.2011).

- niedostatku odpowiedniego wykształcenia i znajomości języka angielskiego (większość treści w zasobach informacyjnych Internetu jest w języku angielskim)¹⁶,
- mentalnym – samowykluczenie, podejrzliwość wobec nieodpowiednich zabezpieczeń i ochrony przesyłanych danych, danych osobowych, preferencji i poglądów społeczno-politycznych.

Status społeczno-ekonomiczny wynikający z wykształcenia oraz uzyskiwanych dochodów jest czynnikiem determinującym lepsze wykorzystanie nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych¹⁷. Nierówność cyfrowa rozumiana jako zróżnicowanie świadomego wykorzystania ICT w celach informacyjnych może pogłębiać nierówność społeczną, dokonując rozwarstwienia na co najmniej dwie klasy użytkowników:

- świadomych, coraz lepiej wykształconych i sprawnych twórców treści cyfrowych,
- spauperyzowane masy odbiorców informacji, których nadmiar czyni dostępne treści zbyt trudnymi do oceny, przetworzenia i wykorzystania.

Niestety brakuje przesłanek, aby sądzić, że udział tych drugich będzie malał w dającej się przewidzieć przyszłości.

Wielokanałowy dostęp do Internetu (PC, telefon komórkowy i inne PDA) sprzyja marginalizacji problemu samego dostępu i podnosi rangę nierówności wykorzystania¹⁸. Zarysowują się dwa modele wykorzystania urządzeń dostępowych, teoretycznie wyrównujących szanse korzystania z Internetu: model podstawowych funkcji oraz model wielowymiarowych zastosowań. Nierówności społeczne są zatem powielane także jako nierówności cyfrowe. Występująca pomiędzy tymi dwoma modelami wykorzystania Internetu luka cyfrowa pojawia się kolejno w dostępie do Internetu, w konsumpcji informacji w nim zawartych oraz w uczestnictwie we współtworzeniu i współdzieleniu treści¹⁹.

¹⁶ Por. D. Mider, *Partycypacja polityczna w Internecie. Studium politologiczne*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2008, s. 339.

¹⁷ Co zostało potwierdzone także empirycznie, por. J.J.P.-A. Hsieh, A. Rai, M. Keil, *Understanding Digital Inequality: Comparing Continued Use Behavioral Models of the Socio-Economically Advantaged and Disadvantaged*, „MIS Quarterly” 2008, t. 32, nr 1, s. 113.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Por. J. Schradie, *The Digital Production Gap: The Digital Divide and Web 2.0 Collide*, „Poetics” 2011, t. 39, nr 2, s. 146.

Podsumowanie

M. Hilbert²⁰ opierając się na teorii dyfuzji innowacji poprzez sieci społeczne, zaproponował cztery różne perspektywy widzenia zagadnienia wykluczenia cyfrowego:

- pierwsza dotyczy podmiotu wykluczenia cyfrowego (kraj, organizacja, jednostka),
- druga obejmuje elementy sprzyjające wykluczeniu (dochody, położenie geograficzne, wiek),
- trzecia dotyczy sposobu (stopnia) wykorzystania podłączenia (tylko dostęp, użytek, efektywne wykorzystanie),
- w czwartej istotne jest, jakie technologie są wykorzystywane (telefony komórkowe, Internet, telewizja kablowa, kombinacja wszystkich).

W tym ujęciu pomija się ważne i wciąż aktualne zagadnienie motywacji wykorzystywania kolejnej innowacji. W przypadku Internetu i bazujących na jego infrastrukturze sieciach społecznościowych chęć uczestniczenia w cyfrowej innowacji nie jest wcale oczywista dla wszystkich obywateli i nie wynika tylko z ich młodego wieku oraz uzyskiwanych dochodów umożliwiających korzystanie z Sieci. Czynnikiem determinującym przystosowanie do nowych narzędzi cyfrowych są także indywidualne poglądy na kwestie komunikacji społecznej, wykształcenie i umiejętności cyfrowe, znajomość języków obcych (głównie języka angielskiego) oraz atrakcyjna oferta cyfrowa sposobów funkcjonowania jednostki w życiu codziennym, będąca alternatywą wobec dotychczas stosowanych. Podatki rozliczane przez Internet, głosowanie elektroniczne lub pobranie na telefon komórkowy karty pokładowej do samolotu to rozwiązania cyfrowe dostępne teoretycznie dla wszystkich obywateli, w praktyce jednak tylko dla świadomych i wykształconych użytkowników Internetu. Wszystkie te inteligentne rozwiązania mogą wejść do codziennego użytku większości członków społeczności, gdy podstawowy element wykluczenia – powszechny dostęp – nie napotka na barierę mentalną, finansową i kompetencyjną użytkowników.

Poza grupą samowykluczonych i z wykluczeniem funkcjonalnym na obrzeżach głównego nurtu zmian technologicznych znajduje się także pewna część użytkowników Internetu, których umiejętności i wykształcenie nie pozwalają

²⁰ M. Hilbert, *The end justifies the definition: The manifold outlooks on the digital divide and their practical usefulness for policy-making*, „Telecommunications Policy” 2011, t. 35, nr 8, s. 718–719.

na pełne wykorzystanie zasobów i możliwości sieci. Wykluczenie społeczne w dużym stopniu miało wpływ na powstawanie wykluczenia cyfrowego, stanowiąc główną barierę dostępu do nowych technologii. Wraz z upowszechnianiem dostępu do Internetu narasta problem nierówności cyfrowej, która może stać się z kolei nowym czynnikiem wykluczenia społecznego. Zastępowanie dotychczasowych metod i procedur funkcjonowania pojedynczych osób w społeczeństwie nowymi, atrakcyjnymi dla internautów rozwiązaniami powinno uwzględniać zarówno nierówności cyfrowe wśród użytkowników, jak i obecność w społeczeństwie cyfrowo wykluczonych.

Literatura

- Arendt Ł., *Wykluczenie cyfrowe w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2009.
- Arendt Ł., *Wykluczenie cyfrowe – zagadnienia teoretyczno-empiryczne*, w: *Wykluczenie cyfrowe na rynku pracy*, red. E. Kryńska i Ł. Arendt, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2010.
- Batorski D., *Wykluczenie cyfrowe w Polsce*, „Studia Biura Analiz Sejmowych” 2009, nr 3(19): 223–249.
- Bonfadelli H., *The Internet and Knowledge Gaps. A Theoretical and Empirical Investigation*, „European Journal of Communication” 2002, t. 17, nr 1: 65–84.
- Castells M., *Galaktyka Internetu, Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2003.
- Deursen A. van, Dijk J. van, *Internet skills and the digital divide*, „New Media & Society” 2011, t. 13, nr 6: 893–911.
- Dijk J. van, *The Deepening Divide. Inequality in the Information Society*, Sage, London–New Delhi 2005.
- DiMaggio P., Hargittai E., *From the „Digital Divide” to „Digital Inequality”: Studying Internet Use as Penetration Increases*, Center for Arts and Cultural Policy Studies, Working Paper nr 15, Princeton University, Princeton 2001.
- DiMaggio P., Hargittai E., Neuman W.R., Robinson J.P., *Social Implications of the Internet*, „Annual Review of Sociology” 2001, t. 27: 307–336.
- Hargittai E., *Second-Level Digital Divide: Differences In People’s Online Skills*, „First Monday. Peer-Reviewed Journal of the Internet” 2002, t. 7, nr 4, <http://www.firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/942/864> (29.01.2011).
- Hilbert M., *The end justifies the definition: The manifold outlooks on the digital divide and their practical usefulness for policy-making*, „Telecommunications Policy” 2011, t. 35, nr 8: 715–736.

- Hsieh J.J.P.-A., Rai A., Keil M., *Understanding Digital Inequality: Comparing Continued Use Behavioral Models of the Socio-Economically Advantaged and Disadvantaged*, „MIS Quarterly” 2008, t. 32, nr 1: 97–126.
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> (24.03.2012).
- Kreft J., *Globalne nierówności a ekonomiczne wykluczenie cyfrowe*, w: *Ekonomiczne i polityczne wyzwania we współczesnym łańdźie globalnym*, red. M. Giedz, A.R. Kozłowski, R. Majewski, CeDeWu, Warszawa 2009.
- Mider D., *Partycypacja polityczna w Internecie. Studium politologiczne*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2008.
- Norris P., *Digital divide: civic engagement, information poverty, and the Internet Worldwide*, Cambridge University Press, Cambridge 2001.
- Prensky M., *Digital natives, digital immigrants*, „On the Horizon” (NCB University Press) 2001, t. 9, nr 5: 1–6.
- Prensky M., *Digital natives, digital immigrants, part 2: Do they really think differently?*, „On the Horizon” 2001, t. 9, nr 6: 1–6.
- Prensky M., *Digital natives, digital immigrants*, „Gifted” 2005, t. 13: 529–531.
- Schradie J., *The Digital Production Gap: The Digital Divide and Web 2.0 Collide*, „Poetics” 2011, t. 39, nr 2: 145–168.
- Vicente M.R., López A.J., *Assessing the regional digital divide across the European Union-27*, „Telecommunications Policy” 2011, t. 35, nr 3: 220–237.
- Wniosek dotyczący decyzji Rady w sprawie systemu środków własnych Wspólnot Europejskich*, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela, 14.7.2004, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0501:FIN:PL:PDF> (25.03.2012).

DIGITAL INEQUALITY AS AN IMPLICATION OF THE INTERNET DIFFUSION

Summary

The article presents the digital divide concept and different views found in the literature about it. As a result of the Internet diffusion the problem of its accessibility is not significant any more. It is the digital inequality, understood as a variety of options and the ability to use the Internet, which comes to the foreground. Social division into the

digitally excluded and the new technology users is not only a result of a young age and, consequently, being a member of the group of digital natives. The society can also include digital immigrants, and the self divided.

Keywords: digital divide, Internet diffusion, digital inequality

Translated by Krystyna Polańska

